

І. І. Смирнова,

*кандидат економічних наук,
ORCID 0000-0002-6941-1276,
e-mail: lirinas.dgma@gmail.com,*

О. Ю. Лихошва,

Н. В. Рак,

Л. А. Горієва,

ДВНЗ «Донбаська державна машинобудівна академія», м. Краматорськ

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: СТАН І ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ¹

Постановка проблеми. Процес поглиблення інтеграції в світове економічне співтовариство передбачає багато істотних змін у системі управління державою, складовою якої є соціально-економічна система, на основі ідеї сполучення економічної ефективності як результату дієвості ринкових сил та соціального компромісу. Отже, пошук ефективних механізмів та дієвих методів функціонування системи соціального захисту є нагальним напрямком наукових досліджень та актуальним практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем соціального захисту населення представлено у працях таких провідних науковців, як: Ю. Качуренко, В. Скуратівський, В. Трощинський, П. Ситник, Н. Борецька, П. Бригадін, В. Бакиров, І. Даниленко, О. Насібова, К. Кизилова, І. Кузина, А. Чечель, Д. Тарасенко, О. Куценко та ін. Вклад учених у вивченні актуальних питань функціонування соціальної сфери є дуже вагомим, але не слід недооцінювати необхідність розвитку та вивчення питань, які стосуються подальшого розвитку соціальної сфери на шляху євроінтеграційних процесів.

Метою статті є дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні, визначення проблем фінансування соціального захисту населення в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу. В умовах розбудови української державності та розвитку ринкових відносин потребують гарантій соціального захисту усі прошарки населення України особливо пільгові категорії громадян. Виникає зростання потреби в ефективному соціальному захисті викликане погіршенням добробуту населення в умовах економічних і соціальних перетворень при переході до ринкового розвитку суспільства, коли значна кількість людей поставлена на межу виживання. Поглиблюється соціальне та майнове розшарування, що призводить до розбалансування можливостей вдоволення основ-

них соціальних потреб населення. Продовжують залишатись низькими рівень та якість життя.

За останні роки збільшилася майже вдвічі кількість пенсіонерів за віком, безпритульних і нужденних, що вимагає від держави забезпечення соціальних гарантій та організації ефективної соціальної підтримки цих верств. Важливе місце у системі державного соціального захисту займає соціальна допомога. Це турбота держави про громадян, які потребують підтримки, сприяння у зв'язку з віком, станом здоров'я, спеціальним станом та малозабезпеченістю. Отже, завданням соціальної допомоги є полегшення матеріального стану людей незалежно від їх трудової діяльності.

Соціальний захист в Україні реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення (шляхом соціального страхування); пенсійне забезпечення; соціальну допомогу найбільш вразливим категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації, індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги. Інституційно-функціональна система фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні представлена на рис. 1 [1, с. 39].

Фінансове забезпечення соціального захисту громадян має багатоканальну структуру, яка складається з коштів державного та місцевих бюджетів, державних та недержавних соціальних фондів, суб'єктів господарювання різних форм власності та добродійних (благодійних) фондів і здійснюється шляхом перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту на основі соціальної солідарності, що передбачає взаємну допомогу всіх учасників системи соціального захисту. Така взаємодопомога реалізується у вигляді перерозподілу коштів між різними соціально-економічними та соціально-демографічними групами населення. Можна виділити три складові соціальної солідарності:

¹ Статтю виправлено та доповнено: Смирнова І. І., Лихошва О. Ю., Рак Н. В., Горієва Л. А. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. №3 (61). С. 205-212.

по-перше, забезпечується об'єднанням різних ризиків при однакових страхових внесках (саме тут присутній зв'язок із правилом перерозподілу принципу соціального страхування); по-друге, передбачається інтертемпоральний (міжчасовий) перерозподіл. Мова йде про так званий договір поколінь, згідно з яким відбувається перерозподіл прибутків від працездатних молодих до непрацездатних старих членів су-

спільства; по-третє, соціальна солідарність є основою інтерперсонального (міжособистісного) перерозподілу. У цьому разі перерозподіл прибутків здійснюється: між найбагатшими й найбіднішими соціальними групами; безпосередньо між застрахованими суб'єктами; між застрахованими й незастрахованими учасниками системи соціального захисту [1, с. 38].

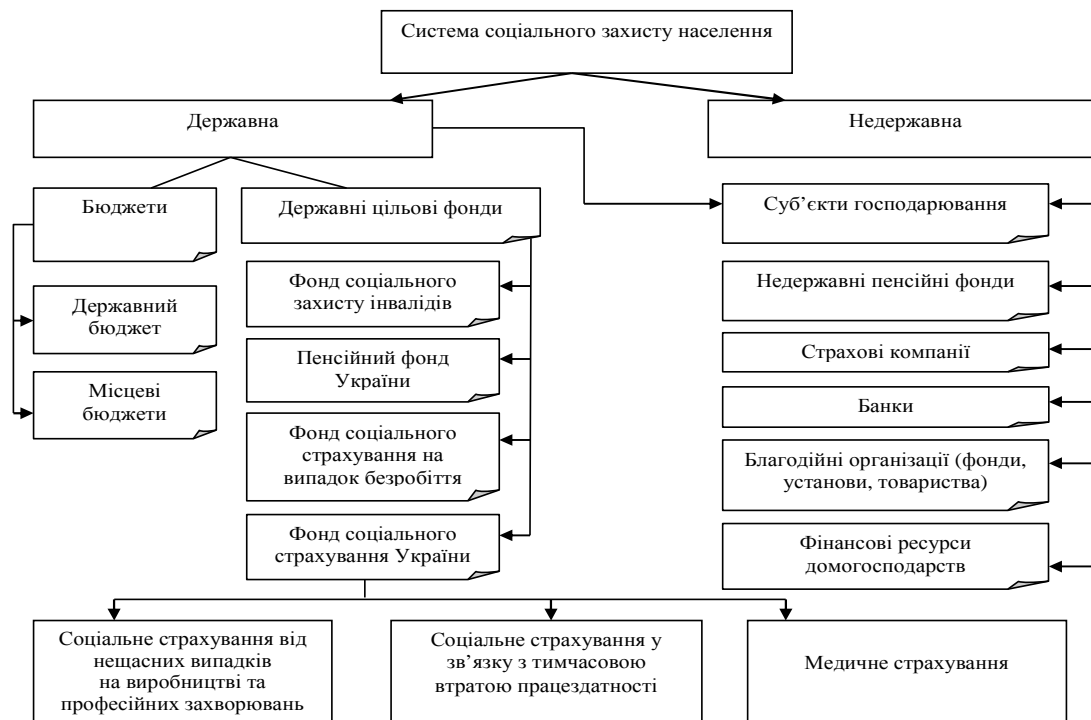

Рис. 1. Інституційно-функціональна система фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні
(сформовано авторами на основі опрацьованого джерела [1, с. 39])

Слід відмітити, що в більшості країн світу поступово переходять до системи перерозподілу, яка відбувається не від багатих бідним чи не від однієї групи іншим, а від однієї фази життєвого циклу індивіда до іншої. Тобто все більшого значення набувають розподільчі відносини, що базуються на самозабезпеченні свого особистого захисту кожним індивідом шляхом формування різноманітних фондів фінансових ресурсів [1, с. 38].

На думку Т. Стеценко, поняття «фінансове забезпечення соціального захисту населення» можна використовувати залежно від мети та змісту дослідження у різних варіантах. Так, за змістом воно є сукупністю цільових грошових фондів (бюджетного, пенсійного, страхових, благодійних тощо), призначених для задоволення суспільних потреб соціального захисту населення, а за формою – це відображення комплексу фінансових планів окремих ланок соціального захисту населення, де чітко визначені джерела та обсяги коштів, їх цільове спрямування на заходи соціального захисту населення. З іншого боку, під «фінансовим забезпеченням соціального захисту населення» можна розуміти діяльність дер-

жави та інших юридичних осіб, яка стосується вирішення фінансових питань, пов'язаних з наданням соціальних послуг населенню, що належать до сфери соціального страхування та соціального забезпечення [2, с. 131].

Основний перелік підстав для виникнення права на соціальний захист закладено в Конституції України, зокрема ст. 46 гарантує громадянам «право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних і інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними» [1, с. 38].

В умовах ринкової економіки основними формами розвитку інституту соціального захисту населення, кожна з яких передбачає власні методи та

джерела фінансового забезпечення, є: соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога. Соціальне забезпечення передбачає надання соціального захисту певним категоріям населення (державні службовці, військові, діти-сироти тощо). Фінансове забезпечення таких соціальних видатків здійснюється за рахунок податкових надходжень у бюджет. На основі цього відбувається фінансування державної соціальної політики, в тому числі програм у галузі охорони здоров'я, середньої та вищої освіти. Соціальне страхування передбачає матеріальне забезпечення економічно активного населення та пенсійне забезпечення. Фінансове забезпечення механізмів соціального захисту у системі соціального страхування здійснюється за рахунок страхових внесків членів страхового об'єднання, які при настанні страхового випадку отримують страхові виплати. Фінансове забезпечення виплат по соціальному страхуванню також може частково здійснюватися за рахунок державних дотацій або кредитів. Соціальний захист і соціальна справедливість забезпечуються тим, що громадяни мають вільний доступ до системи соціального страхування (на відміну від добровільного страхування), незалежно від наявності у них соціальних ризиків (похилий вік, хронічна хвороба, інвалідність тощо) і ступеня ймовірності цих ризиків. Це надає соціальному страхуванню суспільної значимості й обумовлює обов'язковість участі громадян у цій системі. Соціальна допомога передбачає різні види соціальних виплат, дотацій, пільг, субсидій для покращення стану певних соціальних прошарків населення шляхом соціальних програм та забезпечення діяльності мережі відповідних соціальних закладів. Людина, яка потрапила в скрутне становище і не може самостійно з нього вийти, може звернутись по допомогу до відповідних інстанцій і розраховувати на соціальний захист (соціальні виплати, соціальні послуги) в обсязі, достатньому для подолання проблем, що зумовили звернення по допомогу. Так само, як і у разі здійснення соціального забезпечення, соціальна допомога передбачає фінансове забезпечення соціальних видатків за рахунок податкових надходжень до бюджету. Слід зазначити, що питання про надання соціальної допомоги розглядається індивідуально, згідно з чинним законодавством і стосовно людей, що в силу різних обставин суттєво знизили свій рівень життя [1, с. 38-39].

Безпосередньо методи фінансового забезпечення в Україні реалізуються через три основні форми соціального захисту: соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальну допомогу. Сам процес фінансового забезпечення можна умовно поділити на два етапи: 1) формування фінансових ресурсів; 2) використання фінансових ресурсів. Кожен з етапів характеризується набором певних елементів. Основним джерелом фінансових ресурсів у соціальному захисті є ВВП, у процесі розподілу та перерозподілу якого формуються первинні та вторин-

ні доходи інституційних секторів економіки, частина яких через сплату податків та соціальних внесків (обов'язкових чи добровільних) спрямовується на формування централізованих та децентралізованих фондів фінансових ресурсів. Ці джерела можна об'єднати у три великі групи: 1) державні централізовані фонди (до них відносяться державний та місцеві бюджети, а також усі соціальні фонди, які входять до їх складу); 2) державні децентралізовані фонди (до даної групи входять фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування); 3) недержавні соціальні фонди (які формуються за рахунок добровільних внесків підприємств, населення та держави). Однією з головних умов успішного функціонування системи соціального захисту є збалансування потреби у фінансових ресурсах з наявними доходами. Основні фактори, які впливають на потребу у фінансових ресурсах для соціального захисту населення, представлені на рис. 2. Незважаючи на значну кількість чинників, які прямо чи опосередковано впливають на фінансове забезпечення, все-таки найбільший вплив на потребу у фінансових ресурсах має кількість та розмір соціальних трансфертів, які існують у системі соціального захисту.

Соціальні трансферти надаються через різні програми соціального захисту населення. Останніми роками в багатьох країнах світу, зокрема і в Україні, спостерігається послаблення соціальної ролі держави, що викликано, насамперед, кризою державних фінансів. Відбувається скорочення державних соціальних програм або зменшення їх фінансування. Більшу вагу починає відігравати соціальне страхування, зокрема недержавне. За таких умов, оптимального фінансового забезпечення соціального захисту можна досягнути лише за гармонійного розвитку усіх форм соціального захисту, що ніяким чином не повинно позначитися на соціальній захищеності громадян України. Тому, на нашу думку, пошук шляхів вирішення проблеми фінансування соціального захисту повинен бути направлений, насамперед, на оптимальний перерозподіл фінансових ресурсів у системі соціального захисту, а не на подальше скорочення його програм.

Стратегія соціально-економічного розвитку України чітко декларує європейський вибір держави, що передбачає створення умов для набуття членства в Європейському Союзі шляхом масштабного впровадження загальноєвропейських норм і стандартів до законодавства та системи державного управління.

Досягнення стратегічних і тактичних пріоритетів соціального захисту населення не можливе без розбудови відповідного механізму їхньої реалізації у розрізі трьох складових: правової, організаційної та фінансової підсистем. Правова підсистема механізму реалізації соціального захисту населення має передбачати розробку і затвердження комплексу нормативно-правових актів, що формують юридичне підґрунтя для прийняття практичних рішень,

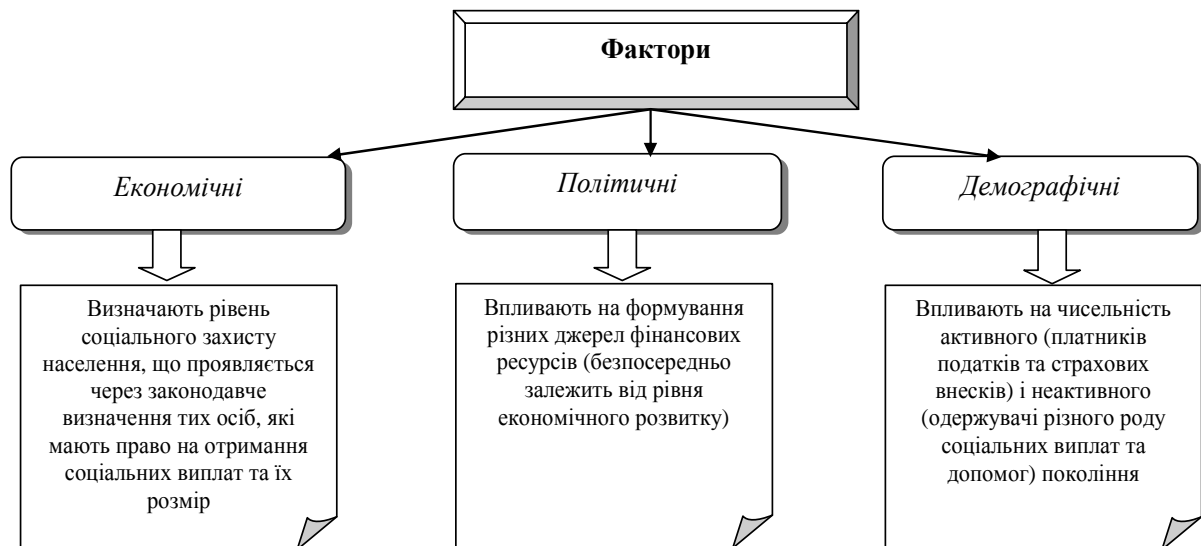

Рис. 2. Основні фактори, які впливають на потребу у фінансових ресурсах для соціального захисту населення
(сформовано авторами на основі опрацьованого джерела [3])

а саме: визначають коло осіб, на яких поширюються заходи соціального захисту та принципи його надання; врегульовують сфери відповідальності самих індивідів, суб'єктів господарювання і держави (в тому числі центральних органів влади, місцевого самоврядування) у царині соціального захисту; закріплюють види та форми матеріальної, фінансової та інших видів допомоги, які надаються в рамках реалізації заходів соціального захисту та ін. Організаційна підсистема механізму реалізації соціального захисту має передбачати формування системи його організаційного забезпечення, а саме: мережі органів загальної та спеціальної компетенції у сфері соціального захисту населення, розподіл повноважень і відповідальності між органами управління соціальним захистом на різних рівнях адміністративно-територіального устрою та ін. [4].

Фінансовий механізм реалізації соціального захисту населення передбачає формування джерел фінансових ресурсів, що направляються на виконання відповідних програм і заходів, а також обґрунтований вибір методів, форм та важелів їх використання. У ринковій економіці соціальний захист населення реалізується за допомогою фінансових ресурсів усіх економічних агентів: домашніх господарств, суб'єктів господарювання і держави. Незважаючи на доволі диверсифіковану структуру джерел фінансування соціального захисту населення, головну роль серед них все ж відіграють кошти, акумульовані у централізованих і децентралізованих фондах фінансових ресурсів держави. Поряд зі коштами бюджетів усіх рівнів, важливим джерелом фінансування соціального захисту населення виступають кошти соціального страхування, в першу чергу Пенсійного фонду України. За рахунок коштів системи соціального страхування формується добробут більшості

громадян після завершення ними активної трудової діяльності, а також у випадку реалізації соціальних ризиків, що призвели до тимчасової чи постійної втрати працездатності.

Найпершим видом соціального захисту, встановленим законодавством України, є мінімальний розмір заробітної плати. На практиці її величина ніяк не може досягти прожиткового мінімуму і ледве забезпечує виживання людини [5, с. 586].

Динаміку зміни мінімальної заробітної плати у 2011-2019 рр. наведено на рис. 3.

Очевидно, що встановлений нині розмір мінімальної заробітної плати аж ніяк не може задовольнити потреби працівника та його родини. За таких умов заробітна плата втрачає свою мотиваційну функцію щодо забезпечення відтворення робочої сили і стимулу до праці [5, с. 586].

Також зі зростання мінімальної заробітної плати населення України відбулися зміни в соціальному забезпеченні пенсіонерів, для більше детального аналізу розглянуто динаміку за 2013-2019 рр. (рис. 4).

Отже, проаналізувавши рис. 3 та 4, можна бачити, що спостерігається тенденція до збільшення як мінімальної заробітної плати, так і мінімальної пенсії. Мінімальна заробітна плата у 2019 р. порівняно з 2011 р. збільшилась на 3232 грн (на 343,4%), основний скачок якої відбувся у 2017 р. з 1450 грн аж до 3200 (на 120,7%). Мінімальна пенсія за віком у 2019 р. порівняно з 2013 р. збільшилась на 689 грн (на 72,6%).

Однією з найбільших проблеми системи соціального забезпечення є неефективність вітчизняної системи соціальних пільг. Так, в Україні згідно з чинним законодавством пільги надаються за категоріальним принципом, тобто громадяни отримують

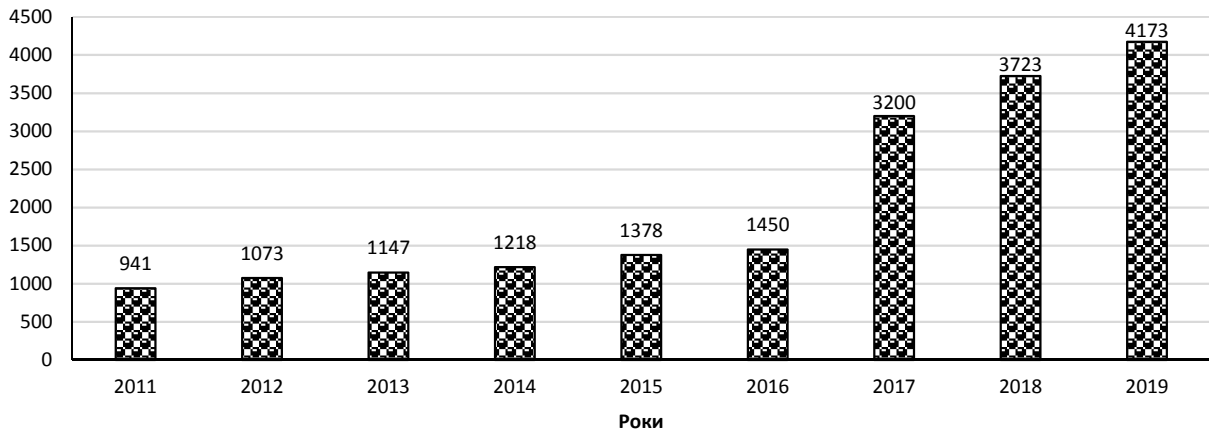

Рис. 3. Динаміка мінімальної зарплатної плати у 2011-2019 рр., грн
(сформовано авторами на основі опрацьованого джерела [5])

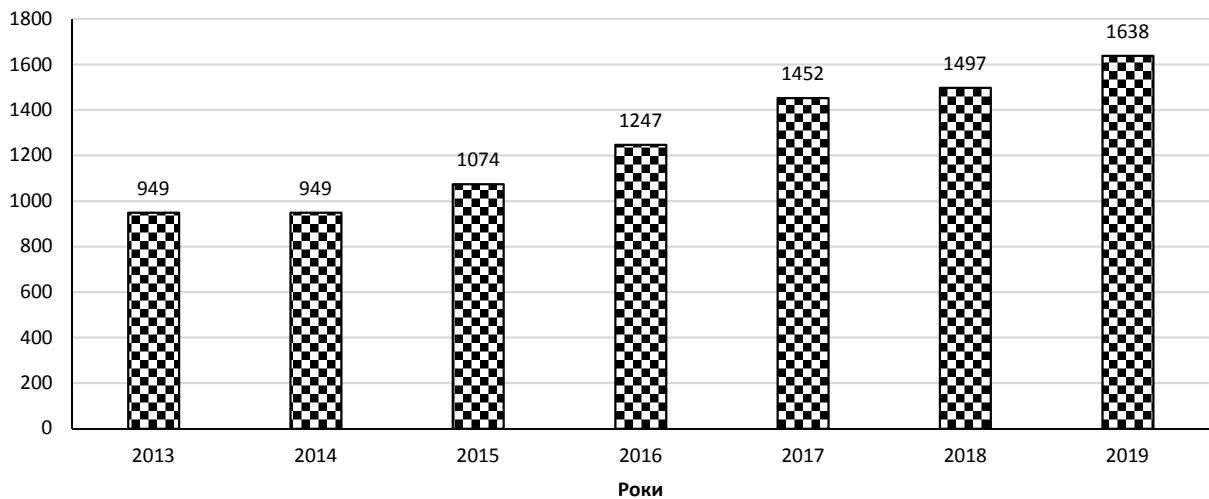

Рис. 4. Динаміка мінімальної пенсії за віком у 2013-2019 рр., грн
(сформовано авторами на основі опрацьованого джерела [5])

їх в результаті приналежності до тієї чи іншої пільгової категорії громадян. При цьому не враховуються доходи і матеріальний добробут пільговика та його родини, оскільки пільги цим категоріям надаються без попередньої перевірки рівня їх доходів чи засобів існування, а розмір пільг встановлюється залежно від категорії отримувача.

Як наслідок, частка осіб, які отримують соціальну допомогу, серед тих, хто не належить до числа бідних за критерієм поточних доходів, навіть перевищує кількість отримувачів серед бідних. 2/3 загальної суми пільг та допомоги припадають на частку домогосподарств із середнім доходом, більшим за прожитковий мінімум. Окремі категорії громадян отримують пільги за багатьма підставами протягом тривалого періоду часу без оцінки потреби в них. Розміри допомоги, яку отримують «бідні» та «небідні», практично не різняться між собою. Оскільки пільги переважно надаються незалежно від доходу та потреби в них (від чого потерпають

найбідніші), вони неспроможні забезпечити бідним прожитковий мінімум. Загострює проблему ще й те, що доступ до пільг по країні вкрай нерівномірний: так, частка міських сімей, що користуються пільгами на оплату транспортних послуг, втричі перевищує аналогічний показник для сільського населення (12,6 та 30,9%). Значна кількість пільгових категорій осіб привела до того, що майже третина населення України охоплена системою пільг. Згідно з 83 законодавчими актами право на пільги мають 19,5 млн громадян, що складає понад третину населення України. До основних категорій громадян, які мають право на пільги, належать: ветерани праці (близько 4,9 млн осіб), з яких осіб, які мають особливі трудові заслуги перед батьківщиною (1,1 тис.); ветерани війни (близько 3,3 млн осіб); особи які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (близько 2,1 млн); діти війни (6,7 млн); особи які мають право на пільги за професійною (службовою) ознакою (близько 1,3 млн); учасники АТО та Революції Гід-

ності (5,4 млн); пенсіонери за віком (10,6 млн) [6]. Крім того, одна особа може отримати декілька статусів, що дають їй право на пільги, доплати, преференції, допомоги тощо. Усього в населення нині близько 36 млн таких посвідчень [7]. Також серед проблем у системі пільг слід назвати відсутність

єдиного законодавства, що регулювало б сферу надання та отримання пільг – ця сфера регулюється багатьма законодавчими актами. Найгострішими проблемами соціального страхування є низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою і низька адресність при наданні соціальної підтримки тощо (рис. 5).

Рис. 5. Основні проблеми фінансування соціального захисту населення в Україні
(сформовано авторами на основі опрацьованого джерела [6])

Однією з проблем сьогодні незавершеність соціальної реформи, відсутність політичної волі та політичного розуміння необхідності поглиблення та завершення соціальної, в першу чергу, пенсійної реформи. Це зумовлено хронічною нестачею коштів у пенсійних та інших фондах, та не ефективно або не цільове використання їх. Також в системі соціаль-

ного забезпечення є велика низка проблем наступного характеру: низька адресність соціальних пільг; невідповідність між розмірами пільг та реальними можливостями їх забезпечити; залишкове фінансування медичного забезпечення, що не дозволяє підтримувати систем медичного захисту на належному рівні (див. таблицю).

Таблиця

Шляхи вирішення проблем соціального захисту населення України

Проблеми соціального захисту населення в Україні	Пропозиції щодо вирішення
Низька адресність соціальних пільг	Відхід від категоріального принципу надання пільг і орієнтація пільг на конкретну людину. З'ясування рівня доходів людини, яка претендує на пільгу, і надання пільги тільки у разі, якщо її дохід є нижчим за середній
Невідповідність між розмірами пільг та реальними можливостями їх забезпечити	Заборона на введення нових пільг, законодавче встановлення конкретного джерела фінансування для кожного виду пільг, введення обмеження «одна людина – одна пільга»
Дефіцитність Пенсійного фонду	З метою зменшення витаткової частини Пенсійного Фонду ввести максимальний розмір пенсії за віком, детінізація заробітної плати, що дозволить збільшити базу для нарахування пенсійних внесків
Залишкове фінансування медичного забезпечення	Запровадження обов'язкового медичного страхування, що дозволить зменшити навантаження на державний бюджет та водночас обмежити можливість покривати інші бюджетні видатки за рахунок видатків на охорону здоров'я

Сьогодні в Україні визначено такі стратегічні напрями розвитку соціальної політики:

- збільшення уваги на демографічну політику держави, яка виконуватиме функцію регулювання психологічної схильності людей до тієї чи іншої демографічної поведінки, яка водночас потребуватиме соціального захисту і допоможе розв'язати низку питань соціальної політики;

- створення екологічно та соціально безпечних умов життя;
- захист громадян від інфляції за допомогою своєчасної індексації доходів;
- обмеження безробіття та стимулювання зайнятості населення;
- погашення заборгованості із заробітної плати та соціальних виплат;

– розвиток соціальної інфраструктури, створення умов для виховання, освіти, духовного розвитку дітей, молоді тощо [8].

Таким чином, поступальний та динамічний розвиток України сьогодні повинен орієнтуватися на соціалізацію економічної системи з найповнішим урахуванням потреб, інтересів населення, його стимулів до продуктивної трудової діяльності для реалізації власного професійно-кваліфікаційного потенціалу, всебічного розвитку, одержання гідної винагороди за результати праці. Пріоритетність вирішення соціальних завдань логічно впливає з об'єктивної необхідності створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України, їх оптимальної інтеграції до світового економічного простору, який висуває нові вимоги до процесу відтворення населення, формування соціально-трудова відносин, розвитку всіх сфер життєзабезпечення населення та його основного складника – робочої сили. У зв'язку із цим необхідно трансформувати функції держави в управлінні соціальним розвитком; еволюція сучасних методів державного регулювання повинна відбуватися

у напрямі зростання їх гнучкості, зміщення акцентів із регламентуючих та обмежуючих заходів на суто стимулюючі.

Висновки. Отже, в умовах економічної нестабільності та катастрофічної нестачі коштів, зростання числа осіб, що потребують державної допомоги, фінансування соціальної сфери залишається актуальною проблемою, для вирішення якої доцільно залучати не лише державу, а й пересічних громадян та господарюючі структури. Основними напрямками вдосконалення механізму фінансового забезпечення соціальної сфери повинні стати: посилення відповідальності за нецільове використання коштів; оптимальне розмежування повноважень щодо здійснення видатків між органами влади всіх рівнів; залучення неурядових організацій до надання соціальних послуг із метою підвищення їх якості тощо. Лише комплексне впровадження окреслених заходів дозволить досягти підвищення ефективності фінансування соціальної сфери та поліпшення якості життя населення як основної мети реалізації соціально-економічної політики держави.

Література

1. Насібова О. В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економіка та держава*. 2019. №8. С. 35-40. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.8.35>.
2. Стеценко Т. О. Фінансові аспекти забезпечення соціального захисту населення в умовах суспільної трансформації. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 1 (80). С. 130-136.
3. Мальований М. І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія. Умань: СПД Соцінський, 2016. 496 с.
4. Огіньська А. Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. *Економіка та держава: науково-практичний журнал*. 2018. № 4, квітень. С. 131-136.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Про встановлення граничної вартості путівки (ліжко-дня) у 2017 році: Наказ Міністерства соціальної політики України №575 від 06.04.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0493-17#Text>.
7. Закон України "Про пенсійне забезпечення". *Закони України*. Том 2. Київ: АТ "Книга", 1996. С. 254- 285.
8. Антонюк П. П. Соціальна безпека: значення та необхідність дослідження за умов динамічного середовища. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 3. Т. 2. С. 185–188.
9. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 1-10.
10. Новікова О. Ф. Управління розвитком підприємств в контексті соціальної відповідальності. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2(44). С. 153-157.

References

1. Nasibova, O. V. (2019). Teoretychni aspekty finansovoho zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naseleння [Theoretical aspects of financial support of social protection of the population]. *Ekononika ta derzhava*, 8, pp. 35-40. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.8.35> [in Ukrainian].
2. Stetsenko, T. O. (2008). Finansovi aspekty zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naseleння v umovakh suspilnoi transformatsii [Financial aspects of providing social protection of the population in the conditions of social transformation]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, 1 (80), pp. 130-136 [in Ukrainian].
3. Malovanyi, M. I. (2016). Finansovi aspekty funktsionuvannia systemy sotsialnoho zakhystu naseleння v Ukraini [Financial aspects of functioning of system of social protection of the population in Ukraine]. Uman. Publisher "Sochinsky M.M." [in Ukrainian].
4. Ohinska, A. Yu. (2018). Sotsialnyi zakhyst naseleння ta finansovyi mekhanizm yoho realizatsii: teoretyko-kontseptualnyi zriz [Social protection of the population and financial mechanism of its realization: theoretical and conceptual section]. *Ekononika ta derzhava: naukovo-praktychnyi zhurnal – Economy and State: Scientific and Practical Journal*, 4, April, pp. 131-136 [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Pro vstanovlennia hranynchoi vartosti putivky (lizhko-dnia) u 2017 rotsi: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy #575 vid 06.04.2017 [On establishing the maximum cost of a permit (bed-day) in 2017: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine №575 dated 06.04.2017]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0493-17#Text> [in Ukrainian].
7. Law of Ukraine "On Pension Provision". (1996). *Laws of Ukraine*. Vol. 2, pp. 254 - 285. Kyiv, JSC "Book" [in Ukrainian].
8. Antoniuk, P. P. (2012). Sotsialna bezpeka: znachennia ta neobkhdnist doslidzhennia za umov dynamichnoho seredovyscha [Social security: the importance and necessity of research in a dynamic environment]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho*

universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences, 3. Vol. 2, pp. 185–188 [in Ukrainian].

9. Klymenko, A. L. (2017). Sotsialnyi zakhyst i sotsialne zabezpechennia v umovakh yevrointehratsii Ukrainy: okremi aspekty [Social protection and social security in the conditions of European integration of Ukraine: separate aspects]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva – Theory and practice of jurisprudence*, Issue 2 (12), pp. 1-10 [in Ukrainian].

10. Novikova, O. F. (2016). Upravlinnia rozvytkom pidpryiemstv v konteksti sotsialnoi vidpovidalnosti [Management of enterprise development in the context of social responsibility]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2(44), pp. 153-157 [in Ukrainian].

Смирнова І. І., Лихошва О. Ю., Рак Н. В., Горієва Л. А. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні

У статті проаналізовано умови функціонування діючої системи соціального захисту населення України. Розглянуто теоретичні основи щодо форм та джерел фінансування і фінансового забезпечення системи соціального захисту. Досліджено особливості фінансування соціальних трансфертів через основні форми соціального захисту – соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальну допомогу. Визначено слабкі місця та шляхи удосконалення вітчизняної системи соціального захисту. Запропоновано підходи до розв'язання проблем фінансування в сфері соціального захисту населення.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення; соціальне страхування, соціальна допомога, фінансове забезпечення соціального захисту, соціальні ризики, соціальна політика.

Smyrnova I., Lykshosha O., Rak N., Horiieva L. Social Protection of the Population at the Present Stage: State and Problems in Ukraine

The article analyzes the functioning conditions of the current system of social protection of the population of Ukraine. The theoretical foundations regarding the forms and sources of financing and financial support of the social protection system are considered. The features of financing social transfers through the main forms of social protection – social security, social insurance, and social assistance – are investigated. Weaknesses and ways to improve the domestic social protection system are identified. Approaches to solving financing problems in the field of social protection of the population are proposed.

Keywords: social protection, social security, social insurance, social help, financial security of social protection, social risks, social politics.

Смирнова И. И., Лихошва О. Ю., Рак Н. В., Гориева Л. А. Социальная защита населения на современном этапе: состояние и проблемы в Украине

В статье проанализированы условия функционирования действующей системы социальной защиты населения Украины. Рассмотрены теоретические основы относительно форм и источников финансирования и финансового обеспечения системы социальной защиты. Исследованы особенности финансирования социальных трансфертов через основные формы социальной защиты – социальное обеспечение, социальное страхование и социальную помощь. Определены слабые места и пути совершенствования отечественной системы социальной защиты. Предложены подходы к решению проблем финансирования в сфере социальной защиты населения.

Ключевые слова: социальная защита, социальное обеспечение, социальное страхование, социальная помощь, финансовое обеспечение социальной защиты, социальные риски, социальная политика.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2021
Прийнято до друку 15.06.2021